

Иван Вазов

ЕДИНСТВЕН ИЗХОД

Той предаде!

Той предаде приятеля си.

И приятелят му загина на въжето.

Цена на предателството беше няколко шъпи злато и отварянето нему вратата на България.

Той тури златото в пазвата и потегли за отечеството си – когато още тялото на жертвата се люшкаше на въздуха.

Той потегли за отечеството си вместо към някоя върба...

Юда беше по-чувствителен.

Злодейството беше извършено тайно и хитро; парите бяха дадени и получени в тъмнината и без да произвеждат звън. Затова той си каза: „Никой не видя, не чу; само един ще сети и може да обади, но гробът не говори. Тайната е пълна. Да вървя в България.“

И той влезна в нея.

Веднага той потрепера. Оная мъртва дрипа, която дотогава плуеше в гърдите му безгласна и безжизнена, разшава се ненадейно. Умрялата съвест оживя, тоест – стана гузна. Тогава предателят си помисли: „Когато отида там, задето съм тръгнал, мене ще ме срещнат хиляди въпросителни погледи, хиляди изкусителни запитвания, хиляди двусмислени подмятания. Аз трябва да се приготвя да отговоря храбро, аз трябва да изляза по-бял от снега, по-чист от кристала. Нека гледам очите право в очите, на дързостта ще противопоставя безочливост. Аз убих, за да живея, и искам да живея.“

Това размишляваше умът му. И съвестта каза: да!

И се успокои.

* * *

В столицата той намери мъртва пустиня около себе си.

Обществото го не позна.

Ни една ръка не му се протегна; ни една дума не му се продума, ни един поглед не посрещна неговия.

Никой не искаше отговор от него.

Защото отговорът всеки си го беше дал в душата, присъдата беше подписана, той беше осъден без съд, без формалности, без свидетелски показания и протоколи, без обръщане към никой член от углавния наказателен закон – понеже от всичките престъпления най-ниското, най-отвратителното, най-гнузното, най-жестокото – предателството – не се наказва от тоя закон, който го не предвижда и не признава!

Обществената съвест съди по своя кодекс, често съвсем различен

от писания. Нейната присъда не подлежи ни на въззив, ни на утвърждение. Тя е страшна, неумолима, невидима, непогрешима, като удара на съдбата.

Той, нещастникът, срещна стари познайници от детинство, приятели от младежките увлечения, другари от епоха на страдания, когато са заедно делили скърби и горчивини, той позна всичките – ни един не го позна.

При срещата му те изчезваха, изправяха се, кой знае как и де, живите бягаха от него като от един чумав, улицата пустееше.

Той среща сродници, братя даже: кръвта в тях не проговори и те отминаха!

Няколко пъти само той се осмели да протегне ръка, която увисна на въздуха.

Той се чувствуваше сам, чужденец, уединен, като в безмълвието на гроба, сред тая людна столица. Той чувствуваше, че го обикаля една мъртва атмосфера, радостите и тъгите на човечеството не проникваха до него през тая дебела стена от лед и презрение, той присъствуваше, отвержен и непричастен, на хармонията на живота.

В тая страшна тишина той ожедня за човешки глас, обърнат към него. Той би с радост чул думите:

– Подлец! Предател! Мерзавец!

Но той нема ни един път това свирепо удоволствие.

Да, той ги чуваше, но из въздуха някак, в пространството, те ехтяха в далечините на хоризонта, те бръмчаха близко някъде, в главата му! Той виждаше хилядите невидими погледи, гневно устремени срещу него, юмруците в негодувание стиснати, устата с отвращение изкривени, като да пуснат въз него един потоп от хракчи.

Той се давеше в един потоп от позор.

Тогава той се обезкуражи.

Съвестта като хиена, която ръфа алчно сплутите меса на труповете, които разравя, заглозга и закъса с острите си зъби сърцето на тоя нравствен труп.

Настанаха ужасните страдания.

Страдания безконечни, не само за това, че нямат мярка, но нямат и свършек. Той не виждаше края им, той не знаеше лека им, той не обфащаше силата на лютината им... Светът беше тесен за него, за да би намерил потулен кът, дето да го забравят страшните мисли и да забрави. Да би можал, би минал на друга планета. Да би можал да изтръгне с

ръцете си всичката своя вътрешност, утробата и сърцето, гнездото и пицата на ужасния демон, що го мъчеше!

Обади се у него една страшна нова потребност, която беше едно не-наименуемо страдание: да види гроба на оногова. Една нощ той изчезна от къщи, без да знае къде е, и заранта рано се върна дома си с дрехи, зацапани с кал и пръст: на коленете на панталоните му стояха големи петна от мокра земя, по които бяха лепнали треви, като че е коленичвал на някоя мека и ровка почва тревясала... а очите му бяха хлътнали дълбоко и погледът беше замаян. През деня пазачът на орландовските гробища разказвал, че гонил нощес там някой непознат човек, който му се сторило, че е дошъл да краде кръстовете от гробовете... Бедният окаяник! Той не виждаше избавление от този ад.

Нема вечният ад се зафана още сега за него?!

* * *

Един ден минаваше из една улица – той все из крайните затънтени улици ходеше, дето човешките лица не бяха така ледно жестоки, понеже рядко някой минавач го познаваше в такива улици.

Случайно тоя ден беше годишнината от мъченическата смърт на жертвата му. Улицата беше „Погребалната улица“.

Там срещна една госпожа на кола, в жалейни дрехи.

Той позна тази тъжна, благородна госпожа и приближи към колата ѝ с наведена глава.

Тъжната госпожа, като го съзря, и тя спря колата! Той поиска да подаде ръка, но веднага я спусна уплашен, както я бе спуснал толкова пъти досега, като мъртва.

Той проговори с безнадеждно плачевен глас:

– Милост, госпожо, поне вие ме смилете... Злочест съм! Простете!

Госпожата му продума тихо (пръв път му продумваше жив човек от толкова време):

– Господине, една само добра дума съм в състояние да ви кажа, само един благ съвет мога да ви дам: умрете!

Тя климна с глава жално и колата отминаха напред.

Тая тъжна, благородна жена, тая милостива душа беше майката на мъченика: тя му беше правила помен на гроба за годишнината.

Думата „умрете!“ беше едно откровение за предателя. Страшният товар се смъкна от гърба му, той едвам днес сети, че имало изход – единствен изход – за него из това море на нечовешки страдания, от тая

стихия на безчестия и позор, която беше за него животът.

Смъртта.

Сиреч, отърваването от себе си.

* * *

През нощта един гръм в стаята му разбуди съседите на неговата къща. Дигна се тревога – полицията разби вратата му.

Той лежеше на пода с продупчена глава от куршум; из устата му бе бликнала и се съсирила кървава струя. Очите му, изцъклили, гледаха равнодушно и неподвижно.

На стола стоеше отворено писмо.

То беше изповедта му пред бога и пред човеците.

Тая изповед, назначена да излезе наяве пред цял свят, биде скрита!...

Така умря тоя предател!

Обществената съвест биде отмъстена.

Обществото наказва.

Защо то не употребява често тая своя всесъкрушителна, унищожаваша сила? Защо то не дига ръка да ударя по-често? Защо то не упражнява винаги със същото единодушие своето божествено право?

Може би на тоя час позорите да бъдеха по-малко!

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Надежда Владимирова

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/3820>]